

Informatiedocument multifunctionele landbouw

Datum: 30 juni 2025

Aanleiding

Deelname aan een beëindigingsregeling, zoals de Lbv of Lbv-plus, betekent dat de veehouderij-activiteiten op de betreffende locatie definitief worden gestaakt. Daarom denken ondernemers na over een doorstart als een nieuw bedrijf en welke invulling ze daaraan willen geven.

Multifunctionele landbouw (MFL) kan hierbij een optie zijn. Echter, de regelgeving rondom deze beëindigingsregelingen introduceert ook een belangrijke randvoorwaarde voor nieuwe activiteiten. Dit informatiedocument heeft tot doel om u als gemeenteambtenaar een helder overzicht te bieden van multifunctionele landbouw in Nederland, de rol van gemeenten hierbij, en wat de aandachtspunten zijn voor deelnemers aan de Lbv(-plus) regeling.

Vraagstelling: Wat is de relatie tussen multifunctionele landbouw en de beëindigingsregelingen? Welke concrete vormen van multifunctionele landbouw bestaan er? Wat zijn de voor- en nadelen en succesfactoren? En welke rol speelt de gemeente bij de omschakeling naar multifunctionele landbouw?

Inhoudsopgave

1. Beëindigingsregelingen en Multifunctionele Landbouw (MFL)	2
1.1. Voorwaarden van de Lbv/Lbv-plus met invloed op MFL-initiatieven	2
1.2. MFL, kansen voor ondernemers	2
1.3. MFL en de Gemeente: Kansen voor een Vitaal Platteland	2
2. Definitie van Multifunctionele Landbouw (MFL)	3
3. Omschakelen naar MFL: Voorbeelden uit de Praktijk	5
3.1 Verhalen uit de praktijk	7
4. Voordelen, Nadelen en Succesfactoren van Multifunctionele Landbouw (MFL)	7
5. De Rol van de Gemeente bij Omschakeling naar Multifunctionele Landbouw (MFL)	9
5.1 Vergunningverlening	9
5.2 Regeldruk en Balanceren van Belangen	10
5.3 Programma landelijk gebied	11
5.3.1 Sturing op grondgebruik, behoud van grasland.	11
5.4 Rol van de VNG	11
6. Handige links en bronnen:	12

1. Beëindigingsregelingen en Multifunctionele Landbouw (MFL)

1.1. Voorwaarden van de Lbv/Lbv-plus met invloed op MFL-initiatieven

- **Stikstofuitstoot nieuwe activiteit:** De gezamenlijke stikstofdepositie van nieuwe activiteiten mag maximaal 15% bedragen van de oorspronkelijk vergunde stikstofdepositie van de beëindigde veehouderijtak. Dit beïnvloedt de keuze en schaal van MFL-activiteiten. T.a.v. deze 15% gelden specifieke voorwaarden. Voor meer informatie: [Veelgestelde vragen over stikstof en Natura 2000 - BIJ12](#)
- **Sloop en hergebruik gebouwen:** Productiecapaciteit (dierenverblijven, mest-/voeropslagen) moet in principe gesloopt worden. Deelnemers aan Lbv (plus) ontvangen hiervoor een sloopvergoeding. Ontheffing van sloop is mogelijk als de gemeente akkoord is met de nieuwe (MFL-)functie; de subsidie voor waardeverlies door sloop van het gebouw vervalt dan.
- **Verbod op landbouwhuisdieren en mest:** Er mogen geen landbouwhuisdieren meer gehouden worden op de locatie (hobbydieren veelal wel). Alle aanwezige mest moet worden afgevoerd. Voor meer informatie kijk in het informatiedocument [Landbouwhuisdieren](#).

1.2. MFL, kansen voor ondernemers

De beëindigingsregelingen zijn primair gericht op het verminderen van stikstofdepositie op nabijgelegen, stikstofgevoelige natuur. Deelname betekent een definitieve stop van veehouderijactiviteiten (landbouwhuisdieren) op de locatie, wat betekent dat ondernemers zich oriënteren op alternatieve mogelijkheden voor hun bedrijf. MFL biedt hierbij een perspectief voor een nieuwe, duurzame manier van ondernemen die met een agrarische activiteit gecombineerd kan worden. Activiteiten gericht op wonen, zorg, kinderopvang, recreatie, educatie, boerderijverkoop en duurzame energie-opwek. De strikte stikstofkaders van de Lbv-regelingen stimuleren initiatieven met een lage emissie. MFL kan tevens de transitie naar en exploitatie van natuurinclusieve landbouw ondersteunen voor boeren die op een andere manier (bijv. akkerbouw) actief willen blijven als agrarisch ondernemer. Een combinatie van natuurinclusieve landbouw en inkomsten uit MFL-activiteiten kunnen gezamenlijk zorgen voor een bedrijfsmodel dat voldoende inkomsten biedt. Praktijkvoorbeelden vindt u in hoofdstuk 3.

Voor omliggende agrarisch ondernemers die door willen met hun (melk)veehouderij, kunnen Lbv (plus) locaties kansen bieden voor extensivering, door vrijkomende gronden te kopen/pachten. Extensivering zorgt voor minder emissies, en voor een melkveehouderij is (blijvend) grasland nodig. Blijvend grasland is ook van belang voor doelen op het gebied van milieu, water, bodem en natuur. In hoofdstuk 5 lichten we toe hoe de gemeente hier een rol kan spelen.

Uiteraard is het van belang dat de nieuwe activiteiten van stoppende veehouders passen binnen het omgevingsplan van de gemeente. Via een programma Landelijk Gebied kan de gemeente stoppende veehouders een kader bieden welke functies wel en niet passen in een bepaald gebied (zie hoofdstuk 5).

1.3. MFL en de Gemeente: Kansen voor een Vitaal Platteland

De omschakeling naar MFL op Lbv/Lbv-plus locaties kan ook voor gemeenten kansen bieden:

- **Economische en maatschappelijke meerwaarde:** MFL kan bijdragen aan werkgelegenheid, behoud van voorzieningen en de algehele leefbaarheid in plattelandsgebieden. Het diversifieert de plattelandseconomie en kan maatschappelijke diensten leveren (zoals zorg, kinderopvang, wonen, recreatie, educatie). Het is een voorbeeld van meervoudig ruimtegebruik. Het versterkt de band tussen boer en burger, en tussen stad en platteland.

Hoewel wij ons inspannen om betrouwbare informatie te bieden, kunnen wij niet garanderen dat deze door veranderende inzichten – bijvoorbeeld door jurisprudentie – altijd actueel blijft. Voorts benadrukken wij dat dit document geen richtinggevend en anderszins ondubbelzinnige uitspraken doet op casus- of individueel niveau, hiervoor is altijd een aparte (individuele) beoordeling nodig. Heeft u vragen of aanvullende informatie over de onderwerpen in dit document? Dan horen wij dat graag via OndersteuningUAPB@minInv.nl.

- **Ecologische meerwaarde en landschappelijke kwaliteit:** Sommige MFL-activiteiten, zoals agrarisch natuurbeheer, dragen direct bij aan ecologische en landschappelijke doelen. Via de ANLb-regeling kan de ondernemer hiervoor een vergoeding krijgen. Daarnaast ontstaan nieuwe verdienmodellen zoals 'valuta voor veen', die stimuleren dat vrijkomende gronden worden ingezet voor opgaven op het gebied van milieu (o.a. vernatting veen), natuur, waterkwaliteit (KRW-doelen), klimaatadaptatie en andere maatschappelijke opgaven. Denk bijvoorbeeld aan het uitvoeren van waterbeheer t.b.v. de waterkwaliteit en aan de grootschalige opslag van water. Vergoedingen voor maatschappelijke diensten versterken het verdienvermogen van MFL-ondernemers. Er zal - door het gunstigere verdienmodel en de klantbehoefte - meer aandacht en mogelijkheid zijn om elementen t.b.v. landschap en natuur toe te voegen aan het bedrijf.
- **Behoud van erfgoed en landschapsbeheer:** MFL zorgt voor extra inkomsten. Een duurzaam economisch model kan de instandhouding van monumentale boerderijen, historische schuren en karakteristieke landschapselementen mogelijk maken. Ook wordt met nieuwe activiteiten en door herbestemming leegstand en verval voorkomen. Zo ontstaat synergie, waarbij het erfgoed de MFL-activiteit versterkt en de MFL-activiteit het behoud financiert. Ondernemers kunnen hierbij een beroep doen op regelingen zoals de [Subsidieregeling instandhouding monumenten](#) (SIM), leningen via het [Restauratiefonds](#), fiscale aftrekposten en de [ANLb-regeling](#) voor landschapsbeheer, vaak aangevuld met provinciale en gemeentelijke subsidies.
- **Extensivering:** Vrijkomende gronden bieden kansen voor omliggende agrarisch ondernemers die door willen gaan met hun (melk)veehouderij, door vrijkomende gronden te kopen/pachten. Deze agrarische ondernemers kunnen hun inkomen dan ook diversifiëren, door bijvoorbeeld een neventak op te richten. Extensivering i.c.m. natuurinclusieve vormen van landbouw, kan bijdragen aan diverse maatschappelijke opgaven. In gebieden waar blijvend grasland van belang is voor de doelen op het gebied van milieu, water, bodem en natuur, kunnen gemeenten sturen op grondgebruik (zie hoofdstuk 5). Meer informatie over sturing op grondgebruik is ook te vinden in het informatiedocument [Sturing op Grondgebruik](#).

2. Definitie van Multifunctionele Landbouw (MFL)

In de kern verwijst MFL naar agrarische bedrijven die hun activiteiten verbreden buiten de primaire productie van voedsel, veevoer, sierteeltproducten of andere agrarische producten. Hierbij maken zij gebruik van de aanwezige productiemiddelen van het bedrijf zoals grond, gebouwen, arbeid, kapitaal en kennis, om aanvullende producten of diensten te leveren die commercieel exploitabel zijn en/ of een maatschappelijke waarde bieden. Een belangrijk kenmerk is de verbinding met de agrarische identiteit en de aard van het boerenbedrijf.

Een nauw verwante term die vaak in officiële statistieken, zoals de Landbouwtelling van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), wordt gebruikt, is 'Verbrede landbouw'. Deze term dekt grotendeels dezelfde lading als MFL en omvat activiteiten die niet tot de primaire agrarische productie worden gerekend. We kunnen enkele kernelementen van MFL onderscheiden:

- **Versterking van de boer-burger relatie:** MFL-activiteiten richten zich op burgers en brengen burgers zo dicht bij de oorsprong van hun voedsel en het boerenleven, wat kan leiden tot meer begrip en waardering.
- **Bijdrage aan plattelandsvitaliteit:** MFL kan zorgen voor extra werkgelegenheid, bedrijvigheid en leefbaarheid in landelijke gebieden.
- **Leveren van maatschappelijke diensten:** MFL-bedrijven voorzien in maatschappelijke behoeften zoals zorg, kinderopvang, educatie of recreatiemogelijkheden.

Hoewel wij ons inspannen om betrouwbare informatie te bieden, kunnen wij niet garanderen dat deze door veranderende inzichten – bijvoorbeeld door jurisprudentie – altijd actueel blijft. Voorts benadrukken wij dat dit document geen richtinggevend en anderszins ondubbelzinnige uitspraken doet op casus- of individueel niveau, hiervoor is altijd een aparte (individuele) beoordeling nodig. Heeft u vragen of aanvullende informatie over de onderwerpen in dit document? Dan horen wij dat graag via OndersteuningUAPB@minInv.nl.

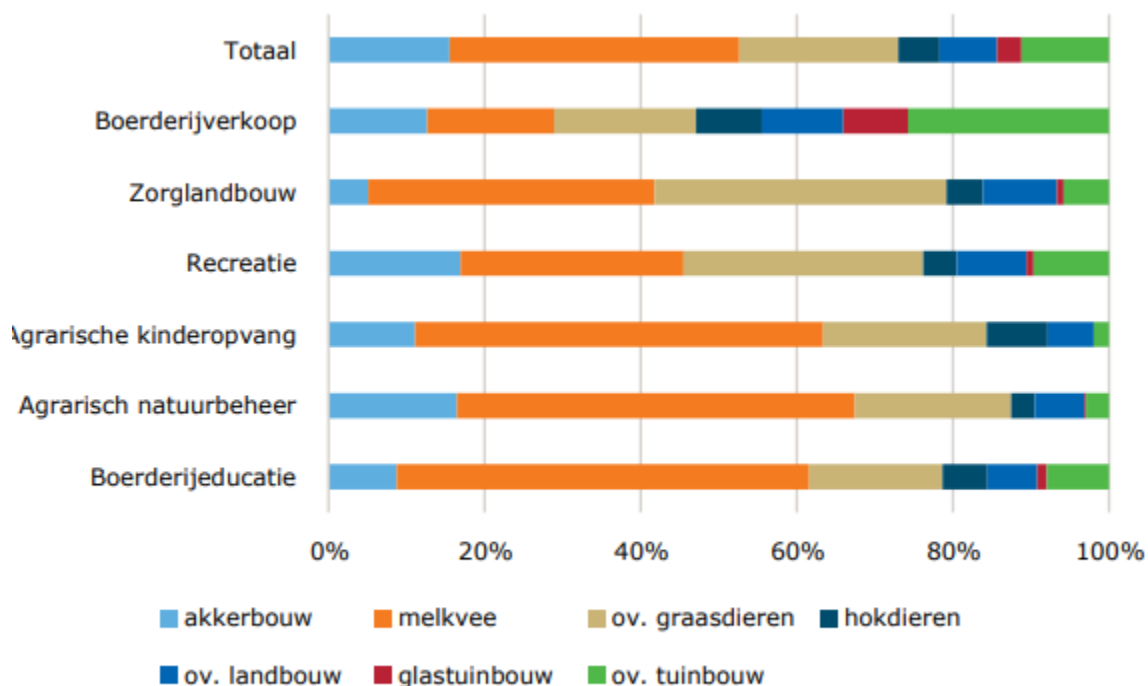
- **Potentiële bijdrage aan natuur en landschap:** Sommige MFL-activiteiten, zoals agrarisch natuurbeheer, dragen direct bij aan ecologische en landschappelijke doelen.

Om de diversiteit van MFL in kaart te brengen, hanteert het CBS in de Landbouwtelling specifieke categorieën voor 'Verbrede landbouw'. Deze geven een concreet beeld van de verschillende vormen die MFL kan aannemen.

Tabel 1: Categorieën van Multifunctionele Landbouw (Verbreiding) volgens CBS Landbouwtelling

Categorie	Omschrijving
Agrarische kinderopvang	Kinderdagverblijf, gastouderopvang of buitenschoolse opvang op een agrarisch bedrijf.
Agrarisch natuur- en landschapsbeheer	Ontwikkelen en in stand houden van natuur- en landschapswaarden op landbouwgrond (bv. weidevogelbeheer, botanisch beheer, randenbeheer, onderhoud landschapselementen), vaak op contractbasis.
Aquacultuur	Het kweken van vissen of kreeften (kan onder Nederlandse omstandigheden ook als hoofdtak worden gezien).
Boerderijeducatie	Lesgeven over (het leven en werk op) de boerderij, op school of op het bedrijf zelf.
Energieproductie	Opwekking van duurzame energie op het agrarisch bedrijf (exclusief teelt energiegewassen als hoofdactiviteit).
Loonwerk voor derden	Werkzaamheden buiten het eigen bedrijf met gebruik van eigen landbouwmachines.
Stalling van goederen of dieren van derden	Stalling van bijvoorbeeld caravans, boten, of dieren (dierenpension).
Toerisme, accommodatie of vrijetijdsbesteding	Verblijfsrecreatie (camping, B&B, vakantiewoning), ontvangst bezoekers (rondleidingen, museum, horeca), verhuur recreatiemiddelen, verhuur van stallen voor evenementen.
Verkoop van landbouwproducten	Directe verkoop van (eigen en/of ingekochte) producten aan consumenten of detailhandel (boerderijwinkel, marktkraam, webshop, etc.).
Verwerking landbouwproducten	Verwerking van ruwe landbouwproducten tot nieuwe producten voor de markt (bv. kaas, jam, sap). Exclusief eenvoudig sorteren/verpakken.
Zorglandbouw	Bieden van zorg, begeleiding of dagbesteding aan personen met een zorgvraag (diverse doelgroepen).

Bron: Gebaseerd op gegevens uit de CBS Landbouwtelling zoals gerapporteerd in WUR-nota.

Bron: Verdeling multifunctionele activiteiten naar bedrijfstypen, 2023 CBS Landbouwteiling, bewerking Wageningen Social & Economic Research

3. Omschakelen naar MFL: Voorbeelden uit de Praktijk

Veehouders die stoppen onder de Lbv hebben verschillende mogelijkheden om om te schakelen naar een andere functie. Hierbij moeten zij voldoen aan de stikstofvoorwaarden zoals beschreven in paragraaf 1.1. Ook is het belangrijk om aan te sluiten bij het gemeentelijk beleid (omgevingsplan) voor het verkrijgen van de benodigde vergunningen.

In de praktijk combineren MFL-bedrijven vaak meerdere activiteiten, omdat deze elkaar versterken en de beschikbare ruimte multifunctioneel kan worden benut. De locatie van het agrarische bedrijf is daarbij cruciaal voor het succes van MFL-activiteiten. Een boerderijwinkel of theetuin zal bijvoorbeeld meer kans van slagen hebben in de uitloopgebieden van steden dan diep in agrarisch gebied waar weinig natuur- of landschapswaarden aanwezig zijn en dus minder bezoekers komen.

Hieronder volgen praktijkvoorbeelden per categorie.

N.B. Sommige voorbeelden richten zich op melkveehouders, en zijn daarom niet van toepassing voor Lbv(plus)ondernemers.

- **Verwerking van Landbouwproducten:** Een melkveehouder start een kaasmakerij op eigen erf. Naast hogere inkomsten voor de boer, zorgt dit er ook voor dat minder melk wordt opgehaald door de zuivelfabriek, wat tot minder vervoersbewegingen leidt.
- **Boerderijwinkel / Directe Verkoop:** Een melkveehouder start een boerderijwinkel op het erf waar eigen kaas, yoghurt en vlees worden verkocht, aangevuld met groenten en fruit van collega-boeren uit de buurt. Via een webshop worden producten ook aan huis bezorgd. Dit [verkort de keten](#), en versterkt de band met de lokale consument.

Hoewel wij ons inspannen om betrouwbare informatie te bieden, kunnen wij niet garanderen dat deze door veranderende inzichten – bijvoorbeeld door jurisprudentie – altijd actueel blijft. Voorts benadrukken wij dat dit document geen richtinggevend en anderszins ondubbelzinnige uitspraken doet op casus- of individueel niveau, hiervoor is altijd een aparte (individuele) beoordeling nodig. Heeft u vragen of aanvullende informatie over de onderwerpen in dit document? Dan horen wij dat graag via OndersteuningUAPB@minInv.nl.

- **Recreatie en Toerisme:** Een veehouderij transformeert een deel van de gebouwen tot vakantieappartementen en legt een kleine camping aan. Gasten kunnen deelnemen aan workshops kaasmaken of een rondleiding krijgen. Soms wordt recreatie gecombineerd met andere takken, zoals een Bed & Breakfast of een zorgboerderij. Voor meer informatie kijk op de site van VeKaBo/ In het Groen ([Overnachten en ontdekken in het groen - In het groen](#)).
- **Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb):** Een voormalig veehouder die zich nu gaat focussen op akkerbouw sluit zich aan bij een agrarisch collectief en beheert via het [ANLb](#) akkerranden met bloemenmengsels voor insecten en patrijzen. Ook wordt het maaibeheer van slootkanten aangepast ten gunste van weidevogels. Agrariërs die deelnemen aan een agrarisch collectief kunnen een vergoeding krijgen. De voorwaarden en openstellingen voor de ANLb-subsidie verschillen per provincie. Meer informatie over deze regeling vindt u op [BIJ12](#).
- **Zorglandbouw:** Zorgboerderijen bieden vaak begeleiding, dagbesteding of woonplekken aan diverse doelgroepen, van jeugdzorgcliënten tot ouderen met dementie. Een voorbeeld is de [Maargrieshoeve](#), die zorgdeelnemers betreft bij het onderhoud van landschapselementen als onderdeel van hun dagbesteding. Ondernemers moeten hierbij voldoen aan specifieke wet- en regelgeving uit de zorgsector (Wmo, Jeugdwet, Wlz), wat extra complexiteit met zich meebrengt. Voor meer informatie kijk op de site van Federatie Landbouw en Zorg ([Federatie Landbouw en Zorg](#)).
- **Boerderijeducatie:** Een veehouder ontvangt wekelijks schoolklassen voor een educatief programma 'Kijken bij de Boer'. Kinderen leren over de verzorging van de dieren, het melken en de productie van kaas, wat bijdraagt aan bewustwording over voedselproductie en -consumptie. Het platform [Boerderijeducatie Nederland](#) ondersteunt deze activiteiten.
- **Agrarische Kinderopvang:** Een ondernemer maakt van een oude stal een professioneel kinderdagverblijf. Kinderen kunnen buiten spelen, dieren verzorgen en leren over het leven op de boerderij. Hiervoor zijn vergunningen van de gemeente nodig en moet aan de regels van de GGD en de Wet Kinderopvang worden voldaan. Voor meer info kijk op de site van de [verenigde agrarische kinderopvang](#).
- **Energieproductie:** Een veehouder installeert zonnepanelen op de daken van de stallen om te voorzien in de eigen energiebehoefte en levert het overschot terug aan het net. De [ISDE-regeling](#) wordt in 2025 aantrekkelijker voor kleine windturbines. Een 'erfmolen' kan een aanvullende bron van inkomsten en energie zijn. Ook zon op land biedt soms mogelijkheden; met een succesvolle omgevingsplanwijziging, kan de boer ondersteuning vanuit de [SDE++ subsidie](#) vragen.
- **Wonen:** Hoewel wonen op een agrarisch erf, zonder directe functionele link met de agrarische bedrijfsvoering of andere MFL-activiteiten, niet valt onder multifunctionele landbouw, kan het wel bijdragen aan de woningbouwopgave. Daarnaast biedt het extra verdienvermogen voor (stoppende of omschakelende) agrariërs. Zeker gecombineerd met andere activiteiten.
 - In de [Handreiking Planologische concepten erftransformaties](#), worden nog vijf ruimtelijke concepten behandeld die meer focussen op natuurherstel en woningbouw namelijk: Wonen bij de boer; Wonen en voedselbossen; Wonen en nieuwe natuur; Groen bouwen voor de gemeenschap; en Netwerk van erven.
 - Bij het realiseren van die woningen kan men bijvoorbeeld gebruik maken van de Rood voor Rood regelingen. Dit [document](#) geeft inzicht in de mogelijkheden om gebruik te maken van deze regelingen voor erftransformaties bij verplaatsings- of beëindigingsregelingen.

Als er nieuwe activiteiten voorzien worden op het agrarische bedrijf, dan kunnen geurnormen en spuitzones een rol gaan spelen. Zie voor meer informatie hierover de informatiedocumenten [Erftransformaties en geurhinder](#) en spuitzones en gemeentelijke beleidsruimte.

Hoewel wij ons inspannen om betrouwbare informatie te bieden, kunnen wij niet garanderen dat deze door veranderende inzichten – bijvoorbeeld door jurisprudentie – altijd actueel blijft. Voorts benadrukken wij dat dit document geen richtinggevend en anderszins ondubbelzinnige uitspraken doet op casus- of individueel niveau, hiervoor is altijd een aparte (individuele) beoordeling nodig. Heeft u vragen of aanvullende informatie over de onderwerpen in dit document? Dan horen wij dat graag via OndersteuningUAPB@minInv.nl.

3.1 Verhalen uit de praktijk

De pagina [Verhalen uit de praktijk](#) op de website van Werkplaats voor landbouw en natuur is een verzamelplaats van praktijkverhalen waarin ondernemers en gebiedsprofessionals hun ervaringen, uitdagingen en successen delen in de transitie van het landelijk gebied. Hier staan ook voorbeelden van hoe ondernemers landbouw combineren met een andere functie.

4. Voordelen, Nadelen en Succesfactoren van Multifunctionele Landbouw (MFL)

Waar kan MFL succesvol zijn? Succes is niet gegarandeerd en hangt sterk af van een combinatie van factoren:

- **Ondernemerschap:** Een proactieve, marktgerichte instelling en de bereidheid om nieuwe vaardigheden te leren zijn cruciaal. Het moet dus echt bij de ondernemer passen en niet alleen worden gedaan om inkomen te genereren. In de praktijk zien we dat de boerin, dochter/ zoon van de boer specifieke vakkennis heeft opgedaan (bijvoorbeeld in de kinderopvang) en dit thuis verder door wil zetten.
- **Locatie:** De geschiktheid van de locatie speelt een grote rol. Nabijheid van stedelijke gebieden, toeristische routes of specifieke natuurwaarden kan kansen bieden voor bepaalde MFL-activiteiten zoals directe verkoop, recreatie of natuurbeheer. De lokale marktvraag en concurrentie zijn eveneens van belang.
- **Bedrijfsconcept:** Een goed doordacht bedrijfsplan, waarbij de MFL-activiteiten passen bij de ondernemer, het bestaande bedrijf en de omgeving, is noodzakelijk. Samenwerking met andere partijen (collega-boeren, ketenpartners, maatschappelijke organisaties) kan de positie versterken.
- **Ondersteunend Beleid:** Cruciaal is een duidelijk, voorspelbaar en faciliterend beleidskader vanuit de overheid, met name de gemeente. Dit omvat een helder kader welke activiteiten wel en niet passen in een bepaald gebied, heldere regels in het omgevingsplan en efficiënte, transparante vergunningsprocedures (zie ook hoofdstuk 5).

Het succes van een MFL-onderneming is dus sterk afhankelijk van de ondernemer en de lokale context. Het vereist een zorgvuldige afweging en afstemming van de gekozen activiteiten, de bedrijfsspecifieke omstandigheden (locatie, financiën, vaardigheden) en, in belangrijke mate, de lokale regelgeving en de wijze waarop de gemeente haar rol invult. Er bestaat geen universele succesformule, wat het belang van de gemeentelijke rol verder onderstreept.

In de volgende tabel hebben we de voornaamste voor- en nadelen van MFL op een rijtje gezet:

Tabel 2: Overzicht Voordelen en Nadelen/Uitdagingen van MFL

Categorie	Voordelen	Nadelen/Uitdagingen
Economisch	Extra inkomsten, risico-spreiding & Diversificatie: Extra inkomstenbronnen, minder afhankelijkheid van primaire productie. Potentieel hogere omzet. Marktgerichtheid & Waarde-toevoeging: Direct klantcontact, betere marktafstemming, mogelijk hogere marges. Waardevermeerdering door verwerking.	Investeringskosten: Starten van nieuwe activiteiten vergt kapitaal. Rentabiliteit: Winstgevendheid niet gegarandeerd, soms afhankelijk van subsidies (bijv. agrarisch natuurbeheer). Marktrisico: Blootstelling aan nieuwe marktschommelingen (bv. toerisme).

Hoewel wij ons inspannen om betrouwbare informatie te bieden, kunnen wij niet garanderen dat deze door veranderende inzichten – bijvoorbeeld door jurisprudentie – altijd actueel blijft. Voorts benadrukken wij dat dit document geen richtinggevend en anderszins ondubbelzinnige uitspraken doet op casus- of individueel niveau, hiervoor is altijd een aparte (individuele) beoordeling nodig. Heeft u vragen of aanvullende informatie over de onderwerpen in dit document? Dan horen wij dat graag via OndersteuningUAPB@minInv.nl.

Maatschap- pelijk	Leefbaarheid Platteland: Bijdrage aan werkgelegenheid en voorzieningenniveau. Boer-Burger Verbinding: Versterkt begrip en waardering tussen stad en platteland. Leveren Maatschappelijke Diensten: Voorziet in behoeften zoals zorg, educatie, kinderopvang, recreatie.	Mogelijke Conflicten: Spanningen met omwonenden of traditionele landbouw (bv. (geur)overlast, grondgebruik, spuitzonering, extra vervoersbewegingen).
Ecologisch	Extensivering/Natuurinclusief: Maakt door alternatieve inkomstenbron(nen) minder intensieve, natuurinclusieve vormen van landbouw mogelijk. En verlaagt zo de druk op de natuur. Landschapsbeheer: Onderhoud en verbetering van landschapskwaliteit. Kringlooplandbouw: Mogelijkheden voor betere afstemming op kringloopprincipes.	Milieu-impact: Afhankelijk van de activiteit kan er ook lokale milieudruk ontstaan (bv. CO2-en stikstofuitstoot door verkeer bij recreatie).
Regelgeving & Operationeel	Ondernemerschap: Biedt ruimte voor innovatief ondernemerschap.	Regeldruk: Complexiteit door stapeling van regels uit verschillende domeinen (RO, milieu, zorg, sector etc.). Vergunningstrajecten: Lange, en soms ondoorzichtige en kostbare procedures. Financiële onzekerheid bij afhankelijkheid subsidies: ANIb subsidies gelden bijv. max 6 jaar, daar waar investeringen in natuur vaak een langere terugverdientijd hebben. Bovendien zijn deze subsidies doorgaans een vergoeding van 80% voor de gedeelde inkomsten (uit agrarische productie) en daarmee dus geen verdienmodel. Onzekerheid Regelgeving: Veranderende regels (bv. stikstof), handhavingsverzoeken en gerechtelijke uitspraken beïnvloeden de uitvoering en interpretatie van regelgeving. Benodigde Vaardigheden: Vereist bredere competenties (marketing, klantcontact, administratie, omgaan met personeel). Arbeidsintensiteit/Management: Combineren van activiteiten is veeleisend. Padafhankelijkheid: Bestaande schulden, contracten of bedrijfsstructuur kunnen flexibiliteit beperken.

Hoewel wij ons inspannen om betrouwbare informatie te bieden, kunnen wij niet garanderen dat deze door veranderende inzichten – bijvoorbeeld door jurisprudentie – altijd actueel blijft. Voorts benadrukken wij dat dit document geen richtinggevend en anderszins ondubbelzinnige uitspraken doet op casus- of individueel niveau, hiervoor is altijd een aparte (individuele) beoordeling nodig. Heeft u vragen of aanvullende informatie over de onderwerpen in dit document? Dan horen wij dat graag via OndersteuningUAPB@minInv.nl.

Toekomst-bestendigheid	Het bieden van maatschappelijke en ecologische meerwaarde, kan bijdragen aan maatschappelijke waardering en de toekomst-bestendigheid van het bedrijfs- en verdienmodel.	
-------------------------------	--	--

5. De Rol van de gemeente bij omschakeling naar Multifunctionele Landbouw (MFL)

Gemeenten spelen een sleutelrol in het al dan niet mogelijk maken en stimuleren van multifunctionele landbouw. Verantwoordelijkheden en instrumenten onder de nieuwe Omgevingswet, beïnvloeden direct de ontwikkelingsruimte voor MFL-ondernemers. Dit vereist aanpassingen in het omgevingsplan en afstemming met provinciaal en soms rijksbeleid. Voor MFL heeft VNG een Handreiking Multifunctionele Landbouw en de Omgevingswet opgesteld. Ook is er een folder beschikbaar voor bestuurders van gemeenten over dit onderwerp: zie Handreiking multifunctionele landbouw en de Omgevingswet | VNG. Daarnaast heeft ook [RVO](#) een handreiking over MFL.

De Omgevingswet biedt gemeenten dus een belangrijke kans om MFL beter te faciliteren door middel van integraal en gebiedsgericht beleid. De wet maakt flexibeler maatwerk mogelijk. Echter, het succesvol benutten van deze potentie is geen automatisme. Het vereist dat gemeenten investeren in kennisopbouw, capaciteit en het ontwikkelen van een proactieve, faciliterende houding, in plaats van een meer restrictieve. Een proactieve, meedenkende houding en duidelijke beleidskaders zijn essentieel, zeker gezien de Lbv/Lbv-plus context met strikte termijnen en voorwaarden. Voorbeeld hiervan is het MFL beleid van de [gemeente Hoeksche Waard](#). De Omgevingswet biedt instrumenten voor maatwerk, maar vereist gemeentelijke visie en capaciteit. Een voorbeeld dat inspiratie kan bieden: [het functieveranderingsbeleid van Ede](#). Daarnaast zijn ook provincies proactief bezig met ontwikkelingen die gemeenten stimuleren tot het opstellen van beleid op MFL en het bieden van experimenteerruimte (zie [Routekaart VAB- en Erftransformaties - Provincie Overijssel](#)).

5.1 Vergunningverlening

Bij veel MFL-activiteiten is een omgevingsvergunning van de gemeente vereist, vooral wanneer de functie van een locatie wordt gewijzigd of wanneer er milieu- of natuureffecten optreden. In sommige gevallen is daarnaast ook een natuurvergunning van de provincie nodig. Het digitale Omgevingsloket dient als toegangspoort voor het controleren van vergunningsplichten en het indienen van aanvragen. Echter, de inhoudelijke beoordeling en de snelheid en transparantie van het proces liggen grotendeels bij de gemeenten. Onderzoek dat is uitgevoerd door o.a. de Kamer van Koophandel (KvK) in opdracht van het kabinet, geeft aan dat ondernemers het vergunningstraject voor MFL vaak als een knelpunt ervaren. Genoemde knelpunten zijn de doorlooptijd, een gebrek aan transparantie over de status en voortgang, onduidelijkheid over toetsingscriteria en soms inconsistenties in de aanpak. Dit kan leiden tot frustratie en onvoorziene kosten voor de aanvrager.

Gemeenten kunnen bijdragen aan een soepeler proces door te streven naar:

- **Heldere communicatie:** Informeer de aanvrager proactief over de procedure, de benodigde informatie en de verwachte termijnen. Betrek de initiatiefnemer nauw in het proces, start met een informeel overleg met de aanvrager.
- **Accountmanager:** Werk met een accountmanager landbouw die de sector en het landelijk gebied kent.
- **Casemanager:** Stel een casemanager of een caseregisseur aan die een initiatiefnemer begeleidt in de Omgevingswet-procedure.

Hoewel wij ons inspannen om betrouwbare informatie te bieden, kunnen wij niet garanderen dat deze door veranderende inzichten – bijvoorbeeld door jurisprudentie – altijd actueel blijft. Voorts benadrukken wij dat dit document geen richtinggevend en anderszins ondubbelzinnige uitspraken doet op casus- of individueel niveau, hiervoor is altijd een aparte (individuele) beoordeling nodig. Heeft u vragen of aanvullende informatie over de onderwerpen in dit document? Dan horen wij dat graag via OndersteuningUAPB@minInv.nl.

- **Transparantie:** Geef inzicht in de status van de aanvraag en de stappen die nog volgen.
- **Integrale benadering:** Werk samen met collega's van andere afdelingen (milieu, economische zaken, sociaal domein en waar nodig de provincie) om tot een gecoördineerde beoordeling te komen, zeker bij MFL-vormen zoals zorglandbouw of agrarische kinderopvang die specifieke sectorale eisen kennen. Ook is samenwerking met de provincie van belang als een natuurvergunning nodig is, of wanneer bijv. rood-voor-rood speelt.
- **Gebiedsgericht:** Maak beleid gebiedsgericht en neem eventuele regels op in het omgevingsplan
- **Kennisdeling:** Maak gebruik van beschikbare kennis en handreikingen, zoals die van de VNG [Handreiking multifunctionele landbouw en de Omgevingswet | VNG](#), om de beoordeling te ondersteunen en consistentie te bevorderen. Het verhogen van het interne kennisniveau over MFL is een erkend aandachtspunt.

5.2 Regeldruk en balanceren van belangen

Het stimuleren van MFL dient afgewogen te worden tegen de verantwoordelijkheid voor een goede leefomgevingskwaliteit en het voorkomen van negatieve effecten. Dit vraagt om een evenwichtige toedeling van functies aan locaties. Transparante, lokaal gewortelde keuzes over welke vormen van MFL op welke plekken wenselijk en passend zijn, en welke niet, moeten verankerd worden in de omgevingsvisie en het omgevingsplan. Daarbij is coördinatie met andere betrokken instanties (provincie, waterschap, GGD, LTO) vaak nodig.

Specifiek beleid met een heldere definitie van multifunctionele landbouw en een indicatie van gebieden waar die ontwikkeling mogelijk is, vergemakkelijkt de beoordeling van- en afweging over een initiatief. Het zorgt voor gemeenschappelijk taalgebruik voor de initiatiefnemer en de beleidsadviseurs die bij de integrale afweging en beoordeling van een initiatief betrokken zijn. In het MFL-beleid wordt de bandbreedte gegeven van passend ruimtebeslag. Daarnaast kan ruimte worden geboden voor maatwerk bij initiatieven die een maatschappelijke bijdrage leveren of bijdrage aan de versterking van gebiedskwaliteiten.

Voor sommige gemeenten kan MFL-beleid onderdeel uitmaken van hun beleidskader voor functieverandering in het landelijk gebied. Een andere mogelijkheid is dat MFL-beleid is opgenomen in beleid over vrijkomende agrarische bedrijfsbebouwing (voor landbouwbedrijven die de agrarische activiteiten beëindigen). Als het wenselijk is om dit beleid te vertalen in specifieke voorwaarden of regels, dan hoort dit thuis in het omgevingsplan. Dat geeft de agrarische ondernemer vooraf duidelijkheid voor een initiatief.

In de beoordeling van een initiatief speelt vaak het toekomstperspectief mee. Bij beleidsadviseurs bestaat vaak de vrees dat mogelijk verdere groei van een nieuwe activiteit zal volgen, ook als die in het voorliggende initiatief niet wordt aangevraagd. Daarover is een uitspraak niet mogelijk. Een beleidskader kan duidelijkheid geven over de gewenste toekomstige ontwikkeling van een gebied en van het type en omvang van bedrijvigheid die daarin past. Daarmee kan de gemeente in het informele vooroverleg aan initiatiefnemers meegeven welke (on)mogelijkheden er zijn voor verdere groei op de betreffende locatie. Initiatiefnemers kunnen dat meenemen bij de voorbereiding van hun initiatief en hun investeringsbeslissing.

Op grond van de Omgevingswet is gezondheid van toegenomen belang als toetsingskader voor omgevingsvergunningen. Dat betekent bijvoorbeeld dat initiatieven waarbij sprake is van nachtverblijf of het toevoegen van gevoelige doelgroepen in of nabij veehouderijen geweigerd kunnen worden vanwege gezondheidsrisico's op grond van rijksregelgeving. Een beleidskader kan hieraan ondersteunend zijn.

Hoewel wij ons inspannen om betrouwbare informatie te bieden, kunnen wij niet garanderen dat deze door veranderende inzichten – bijvoorbeeld door jurisprudentie – altijd actueel blijft. Voorts benadrukken wij dat dit document geen richtinggevend en anderszins ondubbelzinnige uitspraken doet op casus- of individueel niveau, hiervoor is altijd een aparte (individuele) beoordeling nodig. Heeft u vragen of aanvullende informatie over de onderwerpen in dit document? Dan horen wij dat graag via OndersteuningUAPB@minInv.nl.

Daarnaast hebben gemeenten de uitdaging om de regeldruk voor ondernemers te verminderen door heldere, werkbare lokale regels en efficiënte procedures te ontwikkelen.

Tips voor gemeenten:

- Maak een beleidskader voor MFL
- Zorg voor een integrale afweging die leidt tot besluit
- Maak beleid gebiedsgericht en neem eventuele regels op in het omgevingsplan
- Betrek de provincie vroeg

5.3 Programma landelijk gebied

Een Programma Landelijk Gebied is een strategisch beleidsplan waarin een gemeente haar visie en concrete maatregelen voor de toekomst van het landelijk gebied vastlegt. Het is een vrijwillig, zelfbindend instrument. Onder de Omgevingswet vormt het de basis voor het juridisch bindende omgevingsplan. Binnen dit programma is de rol van de gemeente cruciaal in het faciliteren van multifunctionele landbouw als strategie voor een vitaal platteland. De gemeente vervult deze rol door perspectief te bieden, de benodigde ruimtelijke regels in het omgevingsplan te verankeren en ondernemers actief te ondersteunen. Het komen tot zo'n programma is een uitgebreid en tijdrovend traject, een uitgebreidere toelichting en een stappenplan om tot dit programma te komen vindt u in ons informatiedocument Programma Landelijk Gebied.

5.3.1 Sturing op grondgebruik

Grond maakt geen onderdeel uit van de Lbv(-plus) regeling. Wanneer een (melk)veehouderij stopt zijn de gronden niet langer nodig om koeien te weiden of om voer voor de koeien te verbouwen. Lbv(-plus) deelnemers bevinden zich in de nabijheid van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden; de gronden veelal dus ook. Een toekomstgerichte invulling van de gronden kan het verkopen/verpachten van de grond aan een omliggende melkveehouder zijn, zodat deze kan extensiveren en zo de milieu- en natuurdruk vermindert. Ook omzetting in natuur kan mogelijkheden bieden.

Echter, omdat andere gewassen zoals lelieteelt hogere opbrengsten geven dan (blijvend) grasland, zien gemeenten dat soms op ongewenste locaties vrijkomende gronden met (blijvend) grasland worden omgezet naar andere teelten, wat schadelijke effecten op de omgeving kan hebben. Gemeenten kunnen in gebieden waar blijvend grasland van belang is voor de doelen op het gebied van milieu, water, bodem en natuur, dit faciliteren via functietoewijzing aan gronden in het omgevingsplan. Zo kan een gemeente aan landbouwgrond bijv. de functie 'agrarisches m.u.v. sierteelt' toekennen (i.p.v. de functie 'agrarisches'). Meer informatie over sturing op grondgebruik is te vinden in het informatiedocument Sturing op Grondgebruik. In dit document zijn ook praktijkvoorbeelden te vinden.

5.4 Rol van de VNG

De VNG ondersteunt gemeenten bij hun rol ten aanzien van MFL. De VNG ontwikkelt en actualiseert handreikingen, zoals die over [MFL en ruimtelijke ordening/Omgevingswet](#), om gemeenten te helpen bij het formuleren van beleid en het stroomlijnen van processen. Daarnaast participeert de VNG in overlegplatforms met ministeries, LTO en andere stakeholders om knelpunten te signaleren en gezamenlijk aan oplossingen te werken.

6. Handige links en bronnen:

- **Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), RVO (2024):** [Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer \(ANLb\) | RVO.nl](#)
- **Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), BIJ12:** [Agrarisch Natuurbeheer \(ANLb\) - BIJ12](#)
- **Beleidsuitwerking Functieverandering 2024, Ede:** <https://werkplaats.voorlandbouwenatuur.nl/sites/default/files/documents/Beleidsuitwerking%20Functieverandering%202024.pdf>
- **Belemmeringen bij het starten van een Multifunctionele landbouwactiviteit, KVK (2024):** [Belemmeringen bij het starten van een multifunctionele landbouwactiviteit landbouwactiviteit](#)
- **Boerderij Educatie Nederland (2025):** [Over Boerderij Educatie Nederland | Boerderijeducatienederland.nl](#)
- **Concept landbouwakkoord (2023):** [IN BEWEGING Concept Landbouwakkoord 2040](#)
- **Definities en gegevens van multifunctionele landbouw in databestanden (WUR, 2020):** [10-063 Definities en gegevens van multifunctionele landbouw in databestanden](#)
- **De Maargies Hoeve (2025):** <https://www.maargieshoeve.nl/>
- **Federatie voor landbouw en zorg** [Federatie Landbouw en Zorg](#)
- **Handreiking multifunctionele landbouw (VNG):** [Handreiking multifunctionele landbouw en de Omgevingswet | VNG](#)
- **Handreiking Planologische concepten erftransformaties RVO:** <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2024-11/planologische-concepten-erftransformaties.pdf>
- **ISDE: Wat is er gewijzigd vanaf 2025, RVO:** [ISDE: Wat is er gewijzigd vanaf 2025? | RVO.nl](#)
- **Korte voedselketens en de gemeente, Platform 31:** [Essay-Korte-voedselketens-en-de-gemeente](#)
- **LTO Multifunctionele Landbouw (achtergrondinformatie over de subsectoren, onderzoeken, brochures etc.) (2025):** [Multifunctionele Landbouw - LTO](#)
- **Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++), RVO:** <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/sde>
- **Multifunctionele Landbouw Gemeente Hoeksche Waard:** [Multifunctionele Landbouw - Gemeente Hoeksche Waard](#)
- **VeKaBo, overnachten in het groen:** <https://www.inhetgroen.nl/nl/>
- **Verenigde Agrarische Kinderopvang (VAK) (2025):** <https://agrarischekinderopvang.nl/>
- **Verhalen uit de praktijk, werkplaats voor landbouw en natuur:** <https://werkplaats.voorlandbouwenatuur.nl/verhalen>
- **Visie voor vrijkomende agrarische bebouwing Montfoort (2024),** <https://www.montfoort.nl/dsresource?objectid=12c2b75e-5b67-4868-aa75-2aad66fb4dd7&type=PDF>
- **VeKabo/ In het groen (agrotourisme) (2025):** [Overnachten en ontdekken in het groen - In het groen](#)
- **Veelgestelde vragen over stikstof en Natura 2000, BIJ12 (2025):** <https://www.bij12.nl/onderwerp/informatiepunt-stikstof-en-natura-2000/veelgestelde-vragen-over-stikstof/>

Hoewel wij ons inspannen om betrouwbare informatie te bieden, kunnen wij niet garanderen dat deze door veranderende inzichten – bijvoorbeeld door jurisprudentie – altijd actueel blijft. Voorts benadrukken wij dat dit document geen richtinggevend en anderszins ondubbelzinnige uitspraken doet op casus- of individueel niveau, hiervoor is altijd een aparte (individuele) beoordeling nodig. Heeft u vragen of aanvullende informatie over de onderwerpen in dit document? Dan horen wij dat graag via OndersteuningUAPB@minInv.nl.